

Ислом Нури

«Одамлардан (мутакаббирлик билан) юзингни ўгирмагин ва ерда кибру-хаво билан юрмагин. Чунки Аллох барча кибру-хаволи, мактанчок кимсаларни суймас. Юрганигда ўртача юргин ва овозингни паст килгин. Чунки овозларнинг энг ёмони эшаклар овозидир». (Лукмон 18-19).

Имом Ибн Кудома Алмакдсий ўзининг: «Минхожул-косидин» номли китобида бир неча одобларни зикр килади: «Бола вояга етиб, унда фикрлаш аломатлари намоён бўлса, уни яхши кузатиш ва ахволини ўрганиш лозим бўлади. Чунки, боланинг калби содда ва тоза бўлиб, у хар кандай накшни кабул килишга тайёрдир. Агар яхшиликка одатлантирилса, яхшилик билан улгаяди. Унинг савобида ота-она ва тарбия берувчилар шерик бўлади. Агар ёмонликка одатланса, ёмонлик билан улгаяди ва жавобгарлик унинг якинлари бўйнига тушади. Шунинг учун болани эҳтиёт килиш, тарбиялаш, ёмонликлардан пок тутиб яхши ахлоklarни ўргатиш лозимдир. Агар бола юзида хаё нурлари кўриниб баъзи ишлардан уялса ва хаё килса ва уни ёмон деб билса, бу Аллох таолонинг хидояти ва ахлокининг яхшилиги ва калбининг тозалигига далолат киладиган яхшиликдир. Агар боланинг холати шундай бўлса, у балогатга етганда комил аклли бўлиши билан келажаги порлокдир. Болага чиройли одоб беришга риоя килиш диккат эътиборга сазовор ишдир».

Биз куйида болаларга берилиши керак бўлган баъзи ахлоқ-одоб воситаларини зикр киламиз:

Биринчи восита: Кўпинча бола таомга очкўз бўлади. Унга таом одобини ўргатиш лозим. Таомни ўнг кўли билан есин, таом ейишни бошлашдан илгари «Бисмиллах» десин, ўзининг олдидан есин ва бошқалардан илгари таомга кўл урмасин.

Ислом Нури

Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам Умар ибн Аби Саламанинг кўли таом устида ўйнаётганини кўрганларида: «Эй бола, Бисмиллаҳ дегин, ўнг кўлинг билан егин ва ўз олдингдан егин» дедилар. Шоир айтганидек:

Шошилмасман таом узра узатилганда кўл

Кавмнинг очкўзроги шошганрогидир бил.

Овкатга ва ундан еяётган кишига карамасин, бу бахиллик далилидир.

Иккинчи восита: Овкатланишда шошилмаслик ва таомни яхшилаб чайнашлик, лукмани кетма-кет олмаслик, одоб билан лукма олиш ва кўлини кийимига суртиб доғ килмасликка буюринг. Тўкиб-сочиб пала-партиш емасин.

Учинчи восита: Баъзи пайтлар курук нон ейишга одатлантиринг. Нонни бирор нарса билан ейиш лозим деб ўйлайдиган бўлмасин. Чунки гоҳо хаётида нон ўткизадиган бирор нарса топилмайдиган ҳолат ҳам бўлиб қолиши мумкин. Болага меъеридан ортикча ейишликни ёмонлиги ва кўп ейдиган одамларни хайвонга ўхшатиш билан баён қилинг. Унинг олдида кўп овкат ейдиган болани ёмонланг, кам овкат ейдиган болани эса мактанг, токи у болага эргашсин ва гам-ташвиши факат корнигина бўлган очкўз кишига айланмасин.

Тўртинчи восита: Таомни бошқаларга илиниш ва овкатга харис бўлмасликни болага яхши кўрсатинг. Унинг ҳузурида дагал бўлган хар қайси таомни макталади, токи ширин таомларга берилиб қолмасин, ундан ажралиши кийин бўлади.

Бешинчи восита: Боланинг кийими оппок ва оддий бўлгани яхши.

Ислом Нури

Кизил ва заъфарон ранглар билан бўялган хамда ипак матолардан тикилган бўлмасин. Бундай кийимлар аёллар кийими ва ёмон, динсиз инсонларнинг кийими деган нарса боланинг фикрига сингади ва улардан жирканади.

Олтинчи восита: Болага тўпигидан пастда бўлган узун кийим кийиш ёмон кўрсатилади, токи узун кийим киймасликка одатлансин.

Еттинчи восита: Ёш болани фаровонлик, дабдабали яшаш, фахрли кимматбахо кийимларни кийишга одатланган болалардан ва бу нарсаларга кизикадиган болалардан сакланади. Чунки ёш болани ёшлигидан ахамиятсиз ташлаб кўйилса, кўпинча ахлоксиз, ёлгончи, хасадчи, ўгри, чакимчи, ўжар, жонга тегадиган ва беор бўлиб етишади. Ахлоки гўзал бўлиши учун буларнинг хаммасидан сакланади.

Саккизинчи восита: Мактаб дарсларидан ташкари уйда куръон таълими, кейинрок куръон тафсири, Раслуллох саллаллоху алайхи ва салламнинг хадислари хамда фикхни таълим бериш билан машгул килиш мақсадга мувофиқ бўлади. Болани куръон ёдлашга, хадисларни ёдлашга кизиктирилади. Бунинг учун «Арбаъийна ан Нававийя» «Булугул маром» каби китоблардан фойдаланилади. Ёдлаш хақикий илмдир ким ёдламаса, кўпинча масъалаларни чиқаришга кодир бўлмайди. Яхши мавъизалар, солих кишиларнинг хабарлари, дунёдан юз ўгириш ва нафсни тарбиялаб чиниктириш хақидаги солих кишиларнинг хикояларини эътибор килинади. Боланинг калбига солих кишиларни яхши кўриш ва уларга эргашиш уруги сочилади. Ашъарий, муътазила, шийъалар ва бошка ахли бидъатларнинг китобларидан хазар килдирилади.

Ислом Нури

Тўққизинчи восита: Хажв, аския ва ошиқларнинг дил изхори каби шеърлардан ва бунга мубтало бўлган инсонлардан болани саклаш керак. Чунки улар боланинг калбига кирган сайин фасод уругини экадилар.

Ўнинчи восита: Хуснихат, шеърӣ масаллар ва зоҳидлик ҳақидаги шеърларни ёдлашга одатлантирилади. Амирул муминин Алий разияллоху анху: «Хуснихатни лозим тутинглар. Хуснихат ризк калитларидандир» — дедилар.

Ўн биринчи восита: Агар болада чиройли феъл, яхши хулк намоён бўлса, унинг бу хулки билан икром килиб, уни кувонтирадиган нарса билан муқофот лаб, одамлар орасида уни мактаб кўйилади. Гоҳо бунинг акси бўлиб бир марта ёмон хулк содир бўлиб колганда эса, уни билмаганликка олиб, одамлар орасида айби очилмайди ва обрўси тўқилмайди, бу каби холларда ҳеч бир бола қайтиб бундай ишни қилишга журъат қилмайди, хусусан бола уни бекитиб махфӣ қилаётган бўлса.

Ўн иккинчи восита: Бола агар ёмон одатини яна такрорласа, унга махфӣ суратда дашном берилади ва бу ишни жуда ёмон эканлиги уқтирилади ва унга бундай холатда уни бирон киши кўрса шарманда бўлиши айтилади. Лекин дашномни ортикча қилиб юборилмайди. Чунки, унинг ўзи ҳақида маломат эшитиши эътиборсиз нарсага айланади ва гап таъсир қилмайдиган бўлиб қолади.

Ўн учинчи восита: Ота ўзининг боласига бўлган сўзининг хайбатини саклайди ва болани гоҳи гоҳида уришиб қўяди, она уни отаси билан кўрқитади ва уни ёмон ишлардан қайтариб, отасининг каттиклиги ва ундан кўрқилишини уқтиради.

Ислом Нури

Она мадрасадир уни яхши жихозла

Асли пок авлод тарбиясин унга хосла

Диннинг ёмгирийла сугорилса гар

Она богдир гуркирар ва гуллаб-яшнар.

Ўн тўртинчи восита: Болани кундузи ухлашдан кайтарилади, чунки бу унга дангасалик келтиради. Эрта ухлаб эрта туришга одатлантирилади ва бу одат инсоннинг самарали хаёт кечиришида кўмакчи бўлишини тушунтиради.

Ўн бешинчи восита: Юмшок тўшак ишлатишдан кайтарилади, хатто аъзолари маҳкам бўлсин, танаси енгил бўлсин ва фаровонлик бўлмаганида сабрли бўлсин. Еб-ичишда, кийимда ва тўшакларда дагалликка одатлантирилади Расулulloх саллаллоху алайхи ва саллам: «Кўп овкат ейишдан саклнинглар, кўп овкат калбни каттиклик билан захарлайди»- деганлар.

Ўн олтинчи восита: Болани яширинча киладиган ишлардан кайтариш керак, чунки у ёмонлигини билган ишларни яшириб килади, бу эса уни хар бир кабих ишни килишга ўрганиб колишига сабаб бўлади.

Ўн еттинчи восита: Кундузи бир вақтда юриш, харакат килиш ва шугулланиб чиникишга одатлантирилади, токи ялков бўлиб, дангасаликка гирифтор бўлиб колмасин. Мерганликни ўрганса ва яхши кўрса бунинг зиёни йўқ. От миниш хам яхшидир. (хозирги кундаги маркаблар хам шу жумладан) Расулulloх саллаллоху алайхи ва саллам: «Уч нарса лагв-беҳуда саналмайди, инсоннинг оти билан ўйнаши, камони билан ўйнаши ва ахли билан ўйнаши»- дедилар.

Ислом Нури

Ўн саккизинчи восита: Оёкларини очиб юрмаслик, юрганда шошилмасликка ва кўлини оркасига килиб мутакаббир кишиларнинг килиги каби харакатлантирмасликка одатлантирилади. Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам бу юришдан кайтардилар.

Ўн тўккизинчи восита: Ўзининг тенгкурлари ва ўртоқлари олдида дадасининг нарсаси билан, таом ёки кийим ва шу каби нарсалар билан мактаниб, фахрланишдан кайтариледи ва хокисорликка, бирга ўйнаётган болаларга нисбатан иззатли бўлиш ва улар билан гаплашганида мулойим бўлишга одатлантирилади.

Йигирманчи восита: Ўзи каби болалардан бирон нарса олишдан кайтариледи. Агар бола хурматли ва бой-бадавлат оиладан бўлса бировдан нарса олиш ёмонлик, хакирлик ва кадрнинг тушиши эканлигини тушунтирилади. Агар у факир кишиларнинг фарзанди бўлса, бировдан нарса олиш, тама эканлиги, тамагирликда эса хорлик борлиги ва бу итларнинг одати эканлиги, чунки ит бир лукмани кутиб хорланиб туриши тушунтирилади.

Йигирма биринчи восита: Болаларга олтин-кумуш, умуман пулни яхши кўриш ва ундан тама килишни ёмон килиб кўрсатилади. Уларни илон-чаёнлар ва захардан кўра кўпрок пул ва олтин – кумушдан эҳтиёт килинади.

Йигирма иккинчи восита: Мажлисларда, бошкалар олдида тупурмаслик, бурун кокмаслик, мусулмонларга орка ўгирмаслик ва кўп эснамасликка одатлантирилади.

Йигирма учинчи восита: Болага ўтириш кайфияти ўргатилади, чўкка тушиб ўтиради, ёки бир оёги билан чўккалаб, иккинчи оёгини тиклаб

Ислом Нури

Ўтиради, ёки икки тиззасини кучоклаб ўтиради. Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам кўп ҳолатларида шу кўринишларда ўтирар эдилар.

Йигирма тўртинчи восита: Аллохнинг зикридан бошқа гапларни кўп гапиришдан қайтарилади ва кўп гапириш уятсизлик аломати, тубан ва пасткаш одамларнинг болаларининг одатлари эканлигини баён қилинади, токи бола ўзини кўп гапиришдан тийсин. Валлоху аълам.

Йигирма бешинчи восита: Ёшлигидан касам ичишга одатланиб қолмаслиги учун, рост бўлсин ёлгон бўлсин, касам ичишдан қайтарилади.

Йигирма олтинчи восита: Бемаъни, беҳаё сўзлар, лаънатлаш ва ҳақорат қилишдан қайтарилади. Оғзидан шоди кириб боди чиқадиган одамларга аралашишдан болани сакланади, чунки уларнинг ёмонлиги иложсиз юқади. Бола одобини саклашнинг асли ёмонларга яқинлатмасликдир.

Йигирма еттинчи восита: Болага довураклик ва қийинчиликларга бардошли бўлиш ўргатилади. Бу сифатлар унинг олдида макталади. Буларни эшитиш билан унинг яхши амаллиги бола қалбига қиради ва унга ўрганади.

Йигирма саккизинчи восита: Бола нима бўлганда ҳам бола, у тарбия чарчоғидан ҳордик чиқариши учун яхши ўйинларга имкон яратиб бериш мақсадга мувофиқдир.

Йигирма тўққизинчи восита: Етти ёшга етганида намозга буюрилади ва таҳоратга одатланиши учун уни тарқ этса кечирилмайди. Ёлгон

гапиришдан ва хиёнатдан кўркитилади. Балогат ёшига етса унга ҳамма таклифотлар юкланади.

Ўттизинчи восита: Ота-она, устоз, мураббий ва ҳар бир ўзидан катта ёшда бўлган кариндош ёки бегона бўлсин ҳар бир мусулмонга итоат қилишни, уларга иззат икром ва ҳурмат кўзи билан қарашни ва уларнинг олдида ўйинни тарк этишни таълим бериш лозимдир.

Бу одобларнинг ҳаммаси хали балогат ёшига етмаган аклини таниган ёш болаларга тааллуқлидир.

Аллохдан фарзандларимизни тарбиялаши, уларни ҳар бир ёмонликдан саклаши ва бировларни адаштирайдиган, ўзлари адашмайдиган, тўғри йўл топган ва бошқаларни ҳам тўғри йўлга бошлайдиган кишилар қилишини сўраймиз. Ва салаллоху ала Мухаммадин ва ала олихи ва сахбихи ва саллам.

Дорул Косим тайёрлаган
Ислом нури тахририяти таржима қилган
21/05/03